

Stanisław Koziara
Akademia Pedagogiczna
Kraków

**POLSKA FRAZEOLOGIA BIBLIJNA
– STAN I PERSPEKTYWY OPISU**

1. Mija właśnie równo sto lat od daty, kiedy Antoni Krasnowolski, inicjator systematycznych prac w dziedzinie składni polskiej, wydał niewielką książeczkę zatytułowaną *Przenośnie mowy potocznej*, w której w tematycznym porządku zebrał najczęściej pojawiające się w języku codziennym utarte wyrażenia i powiedzenia (Krasnowolski 1905). W rozdziale piętnastym, noszącym tytuł *Cytaty biblijne*, znalazło się nieco ponad 40 konstrukcji, dla których czytelny prototyp stwarzały poszczególne księgi biblijne. Ten niepozorny w sumie zbiór uznać należy jednak za pierwszą próbę tematycznego wyodrębnienia rodzimych frazeologizmów o rodowodzie biblijnym, które na trwałe wpisały się w zasób ówczesnej polszczyzny potocznej. Niewiele więcej doliczył się tego rodzaju konstrukcji w trzydzieści z górą lat później Stanisław Szober, zestawiając w skromnym szkicu listę kilkadziesiątu *zwrotów dobrze nam znanych z potocznej mowy polskiej* (Szober 1937). Nie dziwi więc, iż miarodajność tych ocen niemal w tym samym czasie podważył Jan Stanisław Bystroń – twórca naukowej paremiografii polskiej, który w klasycznej monografii *Przysłowia polskie* doszukał się już ponad 100 utrwalonych zespołów wywodzących się z kart biblijnych (Bystroń 1933). Zgoła nową próbą określenia ilościowego zasobu biblizmów frazeologicznych podjął dopiero w latach 50. XX w. Stanisław Skorupka, podając przy tym ważne ustalenia typologiczne w artykule-referacie *Z zagadnień frazeologii* (Skorupka 1952). Wychodząc ze stanowiska historycznego, wskazał Skorupka na około 300 jednostek o różnym stopniu zależności z tekstem kanonicznym, utyskując jednak przy tej okazji, iż polszczyzna wyraźnie ustępuje w tym względzie europejskim językom obszaru protestanckiego, gdzie tradycja częstszego niż u katolików obcowania z tekstem biblijnym zaowocowała także

bogatszymi zbiorami frazeologizmów rodem z ksiąg Pisma Świętego¹. Wyliczenia Skorupki znalazły następnie materiałowe udokumentowanie w jego *Słowniku frazeologicznym* (Skorupka 1967-1968). Mimo stwierdzonych przez badaczy niedostatków tak w ilościowej, jak i jakościowej stronie rejestru i opisu tej warstwy polskiej frazeologii, co, jak wiadomo, było pochodną niekoniecznie filologicznych czynników, to jednak szacunki Skorupki na długo wyznaczyły swego rodzaju kanon w ocenie wpływów Biblii na polszczyznę ogólną i literacką. Wyliczenia te nieznacznie tylko przewyższa *Nowa księga przysłów polskich* (Krzyżanowski 1969-1978), umieszczając kwalifikator biblijny przy 316 jednostkach, jakkolwiek wiadomo już dziś, że liczba konstrukcji o oczywistym rodowodzie biblijnym w tym najobszerniejszym polskim zbiorze paremiograficznym jest znacznie większa². Stanu tych ocen zasadniczo nie zmieniły też nowsze, jakkolwiek węższe materiałowo niż *Słownik* Skorupki, syntez polskiej frazeologii współczesnej opracowane przez zespół poznański. W trzech różnych zakresowo słownikach wielkość ta waha się od 25-60 jednostek, przy których umieszczono kwalifikator i stosowne cytaty miejsc biblijnych (Bąba, Liberek 1993; 2002; Bąba, Dziamska, Liberek 1999). Należało więc oczekiwać, iż najbardziej miarodajne dane w tym względzie mogą przyjść ze strony współczesnych, tematycznych opracowań polskich biblizmów, które w ostatnich latach poczęły wypełniać dotkliwą lukę w tym obszarze polskiej leksykografii. Tymczasem bezsprzecznie pionierskie prace Anny M. Komornickiej i Jana Godynia przynoszą w pewnym sensie potwierdzenie ilościowych szacunków Skorupki, oceniając wielkość rodzimych biblizmów na około 370 jednostek, aczkolwiek, co należy podkreślić, opracowania te wyrastają z różnych podstaw metodologicznych (Komornicka 1994; Godyń 1995). Bliski tym wyliczeniom pozostaje także Bogdan Walczak, który w syntetycznym opracowaniu poświęconym zakresowi i sposobom obecności warstwy biblijnej w polskiej frazeologii wskazał na ponad 250 konstrukcji nawiązujących do ksiąg Pisma Świętego (Walczak 1985). Przybliżoną orientację na temat zasobu ilościowego owych jednostek przynoszą także ujęcia o charakterze porównawczym. Jedną z najstarszych jest próba konfrontacji analogicznego materiału polskiego i niemieckiego, dokumentująca blisko 120 wspólnych dla obydwu języków stereotypowych konstrukcji o rodowodzie biblijnym (Braun 1931: 374-382). Na znacznie większą liczbę, około 400 ekwiwalentnych skrzydlatych słów biblijnych, wskazuje z kolei porównanie pod tym kątem języka czeskiego i polskiego (Orłós, Hornik 1996)³. Jednakże najdalej idący probierz ilościowy przynosi najnowsze tłu-

¹ S. Skorupka powołuje się w tym wypadku na klasyczną pracę G. Büchmanna, *Geflügelte Worte*, Berlin 1912, który wskazał na ok. 500 biblizmów niemieckich, oraz opracowanie J. Bartletta, *Familiar quotations*, Londyn (brw), który z kolei ocenia na ok. 800 liczbę analogicznych jednostek w języku angielskim.

² Według obliczeń W. Chlebdy (1997: 28) zbiór ten zawiera ok. 500 jednostek o wyraźnym związku z Biblią. O niedostatkach opracowania biblizmów w *Nowej księdze przysłów* traktuje także artykuł Z. Leszczyńskiego (1993), w którym znalazły się ważne dla omawianej problematyki propozycje typologiczne.

³ Autorki tego słownika podają, że bazą źródłową polskich ekwiwalentów były dla nich zbiory H. Markiewicz i A. Romanowskiego, *Skrzydlate słowa*, Kraków 1990 oraz W. Kopalińskiego, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1978, które także stanowią ważny miernik ilościowy i materiałowy rodzimych biblizmów.

maczenie na język polski niemieckiego zbioru skrzydlatych słów biblijnych, według którego język polski posiada blisko 800 analogicznych konstrukcji (Krauss 2001)⁴.

1.1. Jak łatwo więc zauważyć obraz, jaki wyłania się z oglądu dotychczasowych prób rejestru i opisu polskiej frazeologii pochodzenia biblijnego, ukazuje w sumie wysoce rozbieżny stan szacunków ilościowych, sytuując wielkość tego korpusu w granicach od 25 do 800 jednostek. Wiele wskazuje na to, iż oceny te są pochodną braku jasnych kryteriów selekcji oraz różnych metod opracowania materiału. Nie podejmując w tym miejscu próby całościowej analizy owych czynników, spróbujmy wskazać na już istniejące ustalenia w tym względzie oraz te, które stanowią zespół zadań wymagających podjęcia.

1.2. Jednym z nich jest z całą pewnością zasięg prowadzonych kwerend materiałowych oraz charakter ich opracowania. Zgoła inne rezultaty przynoszą bowiem opisy czynione na kanwie obserwacji stanu ilościowego biblizmów frazeologicznych funkcjonujących w obszarze ograniczonych stylowo użyczeń języka (np. styl religijny, literacki) czy też wybranego okresu, inne zaś przy okazji prób obejmujących szerszy ich zasięg występowania (odmiana ogólna, różne odmiany stylowe). W tym drugim wypadku zjawiskiem tyleż częstym, co naturalnym, jest fakt pojawiania się jednostek formalnie i semantycznie derywowanych, nierzadko o związkach oddalonych lub przeciwnych tekstowi kanonicznemu. Osobnym, nie mniej ważnym czynnikiem jest rodzaj jednostki wyjściowej, który staje się zarazem istotnym kryterium ustalania korpusu ilościowego utrwalonych połączeń wyrazowych. Okazuje się bowiem, iż pojawiające się w odnośnych opracowaniach rodzimych terminy: *aforyzm biblijny*, *biblizm*, *formalny stereotyp pochodzenia biblijnego*, *frazem biblijny*, *frazeologizm biblijny*, *skrzydlate słowo biblijne* tylko z pozoru tworzą krąg jednostek synonimicznych, podczas gdy w istocie różnią się zarówno w sensie pojęciowym, jak też zakresowym. Sprawą równie ważną jest rodzaj odniesienia danej jednostki hasłowej względem tekstu kanonicznego. Spektrum możliwych tu typów konstrukcji stanowi bowiem pochodną czynnika bądź to o charakterze formalnym (odpowiedniość struktury danej jednostki z tekstem kanonicznym), bądź też semantycznym (sposób odniesienia do znaczenia źródłowego). W efekcie tych czynników związek danej jednostki z tekstem biblijnym sytuować się może pomiędzy cytatem, będącym formalnym ekwiwalentem odpowiedniej konstrukcji tekstu kanonicznego, poprzez parafrazę, syntezę, trawestację aż po aluzję, opartą nierzadko na oddalonych od treści biblijnych asocjacjach. Równie niebagatelnym czynnikiem przy ustalaniu wielkości korpusu polskich frazeologizmów biblijnych pozostaje także rodzaj i zasięg tekstów źródłowych, które stanowią bazę ekscerpcyjną i nierzadko weryfikacyjną tego rodzaju procedur. Fakt ten nabiera szczególnego znaczenia w tych językach etnicznych, w których pojedynczemu przekładowi lub grupie translacji przypada rola uprzywilejowana, wyrażająca się bądź to szczególnymi walorami językowymi dane-

⁴ Należy jednak zauważyć, iż wielkość tego zbioru jest w części pochodną dość wątpliwych metodologicznie założeń, w ślad za którymi status skrzydlatych słów zyskują nierzadko jednostki o nikłym stopniu utrwalenia w języku polskim.

go tłumaczenia, bądź też trwałością jego oddziaływania na świadomość językową danego kręgu użytkowników. Wreszcie oceny dotychczasowych rejestrów tej części rodzimej frazeologii nie sposób oddzielić od czynników natury pozafilologicznej, których udział szczególnie w okresie 1945-1989 nie pozostawał bez wpływu na ilościową i jakościową stronę leksykograficznej kodyfikacji polskiej frazeologii biblijnej.

2. Wielu tym problemom i zarazem potrzebom badawczym usiłują wyjść naprzeciw nowsze opracowania leksykograficzne oraz większe lub mniejsze ujęcia o charakterze monograficznym, których znaczny przyrost ilościowy zauważalny jest przede wszystkim od początku lat 90. minionego stulecia. Ich zasługą jest dziś o wiele lepszy stan wiedzy teoretycznej oraz danych na temat miejsca i znaczenia frazeologii w obrębie ogółu stylowych wyznaczników polszczyzny biblijnej. W coraz lepszym stopniu rozpoznaniu podlega kwestia roli poszczególnych translacji biblijnych w dziedzinie współtworzenia tego zasobu stylowego języka polskiego, a oglądowi pod tym kątem podlegają dziś zarówno wybrane tłumaczenia dawne, jak i nowsze, katolickie i innowiercze. Osobne miejsce w tym opisie zajmują nader liczne prace podejmujące trud przybliżania formalno-semantycznych losów większych kolekcji lub pojedynczych konstrukcji tak na przestrzeni historii języka, jak też współczesnych form i sposobów ich akomodacji w obrębie różnych odmian polszczyzny, ze sferą użyć medialnych włącznie. Zmianie ulega także stan rejestru leksykograficznego tej części tematycznej polskiej frazeologii, a wspomniane już uprzednio opracowania A. Komornickiej i J. Godynia stanowią ważny krok w stronę o wiele bardziej całościowego i wszechstronnego opracowania słownikowego rodzimych biblizmów w ogóle. Na kanwie owych dokonań pojawia się jednak, co naturalne, szereg kwestii dyskusyjnych, zauważonych niedostatków podjętych opracowań, czy też wręcz zaniechań niektórych zadań badawczych.

3. Kierowany potrzebą włączenia się w nurt owych dociekań podjąłem przed kilku laty próbę monograficznego opisu tej części zasobu frazeologicznego polszczyzny, zaś jej wyniki przedstawiłem w osobnej publikacji książkowej (Koziara 2001). Podstawą materiałową analizy stały się jednostki o najbardziej wyrazistym związku formalnym z tekstami kanonicznymi oraz wysokim stopniu „zadomowienia” w zasobach polszczyzny ogólnej. Dla tych celów ekscerpcji źródłowej poddane zostały wszystkie, pełne tłumaczenia Biblii na język polski: od staropolskiej *Biblii Leopoldy* (1561), poprzez protestancką *Biblię brzeską* (1563) i *Biblię nieświeską* (1572), tłumaczenia biblijne ks. Jakuba Wujka (1593, 1594, 1599), *Biblię gdańską* (1632), po przekłady XX-wieczne: *Biblię Tysiąclecia* (1965), *Biblię warszawską* (1975), *poznąską* (1975) oraz najnowszy przekład ks. K. Romaniuka zwany *Biblią warszawsko-praską* (1997). Pozwoliło to prześledzić kształtowanie się podstawowego korpusu stałych związków wyrazowych pochodzenia biblijnego na przestrzeni historii języka, określić wybór drogi przekładowej, a także filiacje intertekstowe oraz rolę poszczególnych translacji w tym procesie. Integralną część owego opisu tworzy próba wskazania na stan leksykograficznych poświadczeń badanych jednostek oraz ich formalno-semantyczny status w pozabiblijnych obszarach funkcjonowania. Dodat-

kową płaszczyzną obserwacji stała się także konfrontacja rodzimej warstwy frazeologizmów biblijnych z czeskim i rosyjskim zasobem analogicznych form. Pochodną przeprowadzonych kwerend i analiz stanowi zaś grupa wniosków, które obok potwierdzenia części dotychczasowych opinii rzucają nieco nowego światła na tę warstwę tematyczną rodzimej frazeologii.

3.1. W pierwszej kolejności dotyczy to oceny liczebności korpusu, którego wielkość na podstawie przeprowadzonych ustaleń szacować można na około 500 jednostek. Zaznaczyć jednak należy, iż szacunki te obejmują zespolenia o różnym stopniu zależności z tekstami kanonicznymi. I tak około 100 jednostek spośród tej grupy wyznaczają konstrukcje posiadające formalny lub formalno-semantyczny prototyp w tekście kanonicznym (cytaty, parafrazy, np. *bić się w piersi*, *sól ziemi*, *mądrość salomonowa*). Im też można by przypisać miano podstawowego korpusu polskiej frazeologii biblijnej, stanowiącego zarazem swoistą bazę derywacyjną, wokół której powstało co najmniej tyle samo konstrukcji strukturalnie i znaczeniowo pochodnych o nierzadko odmiennych, czy wręcz przeciwnych tekstowi kanonicznemu konotacjach (np. *bić się w cudze piersi*, *być solą ziemi*, *mądry jak salomonowe portki / kozy*). Pozostała zaś część obejmuje formy, których związek z tekstem biblijnym opiera się nie tyle na formalnych zależnościach, lecz syntetycznym bądź też aluzyjnym odniesieniu do określonych treści, scen i wydarzeń biblijnych (np. *ciemności egipskie*, *owoc zakazany*, *wdowi grosz*).

3.2. Podjęty opis przyniósł także zespół wniosków, które każą nieco odmiennie niż dotychczas spojrzeć na faktyczne „pochodzenie” części biblizmów języka polskiego. Bliższa bowiem analiza poszczególnych konstrukcji pokazuje, iż ich genetyczne zależności z tekstem kanonicznym nie są tożsame. Tym samym odróżnienia wymagają chociażby jednostki o wyłącznie biblijnym pochodzeniu (np. *wieża Babel*, *syn marnotrawny*) od tych, dla których księgi natchnione stanowią jedynie swoiste medium lub płaszczyznę nobilitacji jednostek o pierwotnie pozabiblijnej lub wspólnokulturowej proveniencji (np. *oko za oko*, *ząb za ząb*, *wierzgać przeciw ościeniowi*, *włosy komuś stają dęba*) (zob. Koziara 2004)⁵.

3.3. Uczynienie podstawą kwerendy materiałowej ogółu pełnych tłumaczeń Biblii dostarczyło także nowych argumentów na rzecz oceny roli poszczególnych translacji w dziele współtworzenia korpusu rodzimej frazeologii biblijnej. Potwierdzenie zyskała dość powszechnie przyjmowana teza o prymarnej roli w tym względzie XVI-wiecznej Biblii w tłumaczeniu ks. Jakuba Wujka, która na ponad trzy i pół wieku zyskała wśród katolików polskich rangę tekstu obowiązującego. W świetle danych materiałowych trudne jednak do utrzymania okazują się te spośród dotychczasowych poglądów, które tekstowi tłumaczenia Wujkowego przypisywały wyłączność w dziedzinie kształtowania odrębności stylowych polszczyzny biblijnej. Wiele bowiem wskazuje na to, iż z tej funkcji nie można wyłączyć tłumaczeń „przedwujko-

⁵ Na podobne problemy związane z leksykograficznym opisem biblizmów zwraca także uwagę J. Godyń (Godyń 1995).

wych”, na które w samym tylko XVI w. złożyły się trzy pełne przekłady Pisma Świętego oraz kilka osobnych tłumaczeń Nowego Testamentu i Psalterza. Lwia część tego dorobku, będącego zasługą tak katolików, jak i protestantów, dobrze znana była ks. Wujkowi i nie pozostawała bez wpływu na podejmowane przez niego wybory językowe. Nowej oceny w tym kontekście wymaga także rola i znaczenie protestanckiej *Biblii gdańskiej*. Znaczne podobieństwo językowe (nie tylko w zakresie frazeologii) względem tłumaczenia Wujka oraz podobny fenomen wielowiekowej obecności w funkcji tekstu podstawowego wśród protestantów polskich sprawi, iż przekładowi temu przypadnie także istotna funkcja współtworzenia i utrwalania inwariantnych cech polskiego stylu biblijnego, którego ważną częścią składową są utrwalone połączenia wyrazowe (Matuszczyk 2002; Koziara 2002).

3.4. Włączenie do podjętego opisu stanu leksykograficznych poświadczeń omawianych jednostek pozwoliło dostrzec, mimo niedostatków niektórych ujęć w tym względzie, ważny proces ich stylowych akomodacji – przekraczania granic obszaru macierzystego i wchodzenia w obręb innych odmian polszczyzny. Fakt ten stanowi istotne kryterium przy ocenie stopnia petryfikacji poszczególnych jednostek i rzutuje pośrednio na szacunki ilościowe całego zasobu (zob. Koziara 2003).

3.5. Interesujące dane przyniosła także próba spojrzenia na utrwalone połączenia wyrazowe pod kątem ich zależności z tekstami kanonicznymi. Wybór drogi przekładowej na gruncie polskich translacji oznaczał bowiem już od XVI stulecia wypadkową opowiedzenia się po stronie bądź to tradycji łacińskiej (katolicy), bądź też bezpośrednio tekstu greckiego i hebrajskiego (protestanci). Wbrew jednak oczekiwaniom wyniki przeprowadzonych analiz pokazały, iż przeważająca część rodzimego zasobu frazeologii pochodzenia biblijnego swój leksykalno-syntaktyczny wzorzec znajduje na równi w tekście łacińskim (*Wulgata*), jak i greckim (*Septuaginta*). W znacznym stopniu potwierdzeniem tych spostrzeżeń stała się konfrontacja rodzimego zasobu omawianych biblizmów z odnośnymi korpusami czeskimi i rosyjskimi.

4. Podjęta w przywołanej monografii próba opisu nie oznacza bynajmniej zamknięcia, lecz stanowi podsumowanie i syntezę ważnego etapu w dziedzinie rozpoznania i analizy tej warstwy polskiej frazeologii. Wskazanie na jej faktyczne zasoby ilościowe, zróżnicowany status genetyczny, wieloetapowy proces ewolucji formalnych i semantycznych oraz dotychczasowe drogi i sposoby przenikania do innych niż religijne odmian polszczyzny stwarza podstawę do śledzenia dalszych przemian i stratyfikacji stylistycznych polskich frazeologizmów biblijnych. Obok konieczności kontynuacji tego rodzaju opisu wyłania się także zespół zagadnień, które nie znalazły dotąd dostatecznej uwagi wśród badaczy. Mowa tu przede wszystkim o potrzebie włączenia w krąg opisu spetryfikowanych konstrukcji pochodzenia biblijnego pokrewnych jednostek, jakimi są paremia i aforyzmy. Jest to zarazem okazja do spojrzenia na tego rodzaju zespolenia jako obszar spotkania różnych tradycji, jakie miały wpływ na kształtowanie zarówno językowej strony poszczególnych ksiąg biblijnych, jak też ich możliwych ekwiwalentów w językach przekładowych. Na uwagę zasłu-

gują też jednostki niemieszczące się w tradycyjnym rozumieniu frazeologiczności, których związek z tekstem biblijnym jest bezsporny, jak np. tytuły, złożone nazwy własne⁶. Weryfikacji i poszerzenia wymaga także baza ekscerpcyjna, w której obok tekstów przekładowych ważny udział w procesie upowszechniania wielu jednostek ma także kanon modlitewny oraz literatura. Dynamika i wielość podejmowanych prób w dziedzinie współczesnych translacji części lub całości kanonu Pisma Świętego stwarza dziś dodatkową okazję i potrzebę śledzenia filologicznej strony tych inicjatyw, oceny podejmowanych wyborów językowych, potwierdzając jednocześnie konieczność teologiczno-filologicznej „kooperacji” na tej płaszczyźnie⁷. W tak zespolonym wysiłku o wiele skuteczniejsze okazać się może nie tylko poszukiwanie szaty językowej godnej tekstu natchnionego, ale też ocalenie tych wyznaczników, które złożyły się na inwariantne stylowo cechy polszczyzny biblijnej. Wśród tych ostatnich miejsce poczesne przypada bez wątpienia jednostkom frazeologicznym. Największym jednak wyzwaniem staje się potrzeba opracowania całościowej syntezy leksykograficznej biblizmów języka polskiego, która, korzystając z dotychczasowego dorobku teoretycznego i analitycznego w tym względzie, ukazałaby zarówno źródła, miarodajny stan ilościowy, przeobrażenia, jak też współczesny status i potencjał stylistyczny tej warstwy leksykalnej i frazeologicznej polszczyzny. *Zniwo wprawdzie wielkie, ale w tej dziedzinie nie trzeba już dziś od Adama i Ewy zaczynać.*

Literatura

- BĄBA S., LIBEREK J., 1992, *Mały słownik frazeologiczny współczesnego języka polskiego*, Warszawa.
- BĄBA S., DZIAMSKA G., LIBEREK J., 1999, *Podręczny słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa.
- BĄBA S., LIBEREK J., 2002, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa.
- BRAUN H., 1931, *Frazeologia niemiecko-polska. Deutsch-polnische Phraseologie*, Poznań, s. 374–382.
- BYSTROŃ J. S. 1933, *Przysłowia polskie*, Kraków.
- CHLEBDA W., 1997, *Biblizny języka polskiego i rosyjskiego. Koncepcje opisu leksykograficznego*, [w:] *Współczesny język polski i rosyjski. Konfrontacja przekładowa*, praca zbiorowa pod red. A. Bogusławskiego i J. Mędelskiej, Warszawa.
- GODYŃ J., 1995, *Od Adama i Ewy zaczynać. Mały słownik biblizmów języka polskiego*, Kraków–Warszawa.
- GODYŃ J. (1997), *Założenia teoretyczno-metodologiczne do „Małego słownika biblizmów języka polskiego” (Warszawa 1995)*, [w:] *Problemy frazeologii europejskiej II*, red. serii A. M. Lewicki. *Frazeologia a religia*, pod red. A. M. Lewickiego i W. Chlebda, Warszawa, s. 105–112.
- KOMORNICKA A. M., 1994, *Słownik zwrotów i aluzji biblijnych*, Łódź.
- KOZIARA S., 2001, *Frazeologia biblijna w języku polskim*, „Prace Monograficzne Akademii Pedagogicznej” nr 320, Kraków.

⁶ Na potrzebę uwzględnienia tego rodzaju frazemów przy tworzeniu korpusu biblizmów języka polskiego zwraca uwagę W. Chlebda, proponując jednocześnie rozszerzenie progu rozumienia frazeologiczności i biblijności (Chlebda 1997: 29-30)

⁷ W tej dziedzinie jesteśmy świadkami z wolna dokonującej się przemiany. Nową jakością, która zyskuje coraz bardziej powszechny charakter, jest włączanie do gremiów opiniotwórczych i doradczych środowisk filologicznych. Jest tak przy okazji podejmowanych inicjatyw dotąd *stricte* teologicznych, jak np. współczesne przekłady *Pisma Świętego*. Godne szczególnego podkreślenia jest powołanie w ramach Rady Języka Polskiego PAN osobnej Komisji Języka Religijnego, która od siedmiu lat skupia w swym składzie teologów i filologów. To m.in. dzięki temu gremium możliwe stają się wspólne inicjatywy konferencyjne, wydawnicze, unormowano pisownię języka religijnego, prowadzone jest form dyskusyjne i wydawane są uzgodnione opinie.

- KOZIARA S., 2002, *Rola Biblii Gdańskiej w kształtowaniu stylowej odrębności polszczyzny biblijnej*, „Myśl Protestancka”, nr 3–4, s. 69–80.
- KOZIARA S., 2003, *O niektórych wyznacznikach normy w zasobach polskiej frazeologii pochodzenia biblijnego*, [w:] *Autorytety i normy*, pod red. D. Kowalskiej, Łódź, s. 243–252.
- KOZIARA S., 2004, *O frazeologii biblijnej nie zawsze biblijnego pochodzenia*, [w:] *Studia na polszczyznę współczesną i historyczną. Prace dedykowane Profesorowi Stanisławowi Bąbie w 65-lecie urodzin*, pod red. J. Liberka, Poznań, s. 159–166.
- KRASNOWOLSKI A., 1905, *Przeñośnie mowy potocznej*, cz. 2: *Życie praktyczne i duchowe*, Warszawa, s. 126–132.
- KRAUSS H., 2001, *Skrzydlate słowa biblijne. Słownik zwrotów biblijnych*, przekł. i opr. P. Pachciarek, Warszawa.
- KRZYŻANOWSKI J., 1969–1978, *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*, w oparciu o dzieło Samuela Adalberga opracował zespół pod kierunkiem Juliana Krzyżanowskiego, t. 1–4, Warszawa.
- LESZCZYŃSKI Z., 1993, *Perspektywy uchwycenia zasobu formalnych stereotypów językowych pochodzenia biblijnego w polszczyźnie*, [w:] *Język a chrześcijaństwo*, pod red. I. Bajerowej, M. Karpluk, Z. Leszczyńskiego, Lublin 1993, s. 95–119.
- MATUSZCZYK B., 2002, *Biblia Gdańska (1632) wobec wzorca polskiego stylu biblijnego*, „Myśl Protestancka”, nr 3–4, s. 81–86.
- ORŁOŚ T. Z., HORNİK J., 1996, *Czesko-polski słownik skrzydlatych słów*, Kraków.
- SKORUPKA S., 1952, *Z zagadnień frazeologii*, [w:] „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Językowej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Wydział Językoznawstwa i Historii Literatury”, t. 4, Warszawa, s. 147–180.
- SKORUPKA S., 1967–1968, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1–2, Warszawa.
- SZOBER S., 1937, *Echa Biblii we frazeologii polskiej*, [w:] *Na straży języka. Szkice z zakresu poprawności i kultury języka polskiego*, Warszawa, s. 93–96.
- WALCZAK B., 1985, *Biblia a język. O warstwie biblijnej w polskiej frazeologii*, „Życie i Myśl” nr 11–12, s. 28–39.

Polish biblical phraseology – the state of researches and their perspectives

Summary

The article presents retrospective view on current attempts to describe Polish phraseology of the Bible origin. The author starts with synthetic survey of the studies that register these indicators of Polish biblical language and shows different factors that influence their quantitative estimation. He also presents results of his own studies of the evolution and stylistic properties of the most popular biblical idioms in Polish. Finally he proposes to extend research in this area.